

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยเป็นดินแดนที่ประกอบไปด้วยประชากรที่เป็นชนกลุ่มต่างๆ บางกลุ่มเป็นชนกลุ่มน้อยที่ได้อพยพเข้ามาตั้งรกรากดำเนินชีวิตอยู่อย่างมีอิสระตั้งแต่อดีตหลายชั่วอายุคน ซึ่งในปัจจุบันนี้กลายเป็นพลเมืองของราชอาณาจักรไทยโดยสมบูรณ์

กลุ่มชนต่างๆแต่ละเผ่าพันธุ์ย่อมมีศิลปวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง ซึ่งได้มีการสั่งสมสืบทอดกันมาโดยไม่ขาดสาย เสมือนเป็นหลักฐานยืนยันให้เห็นรากเหง้าความเป็นมาของบรรพบุรุษอันเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชนรุ่นหลัง สิ่ง que แสดงให้เห็นได้อย่างชัดเจนและเป็นรูปธรรมอย่างหนึ่ง คือ ศิลปะการฟ้อนรำ ซึ่งกลุ่มชนชาติพันธุ์นั้นๆ เป็นผู้ que ละท่อนให้เห็นถึงรูปแบบความงามอันเป็นเอกลักษณ์ที่แตกต่างกันออกไปตามลักษณะเผ่าพันธุ์ วิถีชีวิต ค่านิยม ความเชื่อ และสภาพแวดล้อมทางสังคม

ศิลปะการฟ้อนรำเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นควบคู่กับสังคมมนุษย์ทุกเผ่าพันธุ์และละท่อนให้เห็นถึงอัจฉริยภาพอันเกิดจากการสั่งสมความคิดสร้างสรรค์ จินตนาการ และภูมิปัญญาของบรรพบุรุษนับเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันล้ำค่า ที่ชนรุ่นหลังควร ยกย่องและอนุรักษ์สืบทอดกันต่อไป

กลุ่มชนไทยทรงดำหรือลาวโซ่ง เป็นเผ่าชนชาติไทยสาขาหนึ่ง ซึ่งเชื่อว่ามีบรรพบุรุษอยู่ที่เมืองแถงที่ในปัจจุบันเรียกว่าเมืองเตียนเบียนฟูในเขตประเทศเวียดนาม กลุ่มชนไทยทรงดำได้อพยพเข้ามาอยู่ในราชอาณาจักรไทยด้วยเหตุผลทางการเมือง ดังปรากฏหลักฐานว่ามีการอพยพครั้งแรกใน พ.ศ. 2321 สมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี โดยเข้ามาตั้งถิ่นฐานครั้งแรกที่เมืองเพชรบุรี และต่อมาก็มีการขยายครอบครัว ออกไปตั้งรกรากในท้องที่จังหวัดใกล้เคียง ได้แก่ ราชบุรี นครปฐม สุพรรณบุรี

ในปัจจุบันไทยทรงดำในจังหวัดเพชรบุรี ยังคงดำรงรักษาความเป็นเอกลักษณ์ของเผ่าพันธุ์ดั้งเดิมไว้ได้โดยตลอด ด้วยชนบประเพณีวัฒนธรรมที่โดดเด่น ได้แก่ ประเพณีการแต่งกาย ประเพณีการฟ้อนรำ และพิธีกรรมต่างๆ เช่น พิธีเสนเรือน พิธีสะเตาะเคราะห์ ในการทำวิทยานินธ์ครั้งนี้มุ่งเน้นเฉพาะเรื่องการฟ้อนรำที่สืบเนื่องจากประเพณีการเล่นพื้นบ้าน

ฟ้อนไทยทรงดำ เป็นศิลปะการฟ้อนที่เป็นรูปแบบของนาฏยศิลป์พื้นบ้าน มีลักษณะเฉพาะตัว ทั้งกระบวนการฟ้อนรำและการแต่งกาย และอาจนับได้ว่าเป็นบริบทหนึ่งของสังคมไทยทรงดำ ซึ่งมีอายุยาวนานไม่น้อยกว่า 200 ปี ปัจจุบันมีการจัดงานประเพณีพื้นบ้านไทยทรงดำตามที่ต่าง ๆ ในจังหวัดเพชรบุรี และจังหวัดใกล้เคียง ในการจัดงานแต่ละครั้งจะมีบรรดาญาติพี่น้อง ที่เป็นชาวไทยทรงดำ ทุกเพศ ทุกวัย ทั้งใกล้และไกลแต่งกายด้วยชุดพื้นบ้านที่สวยงาม เดินทางมาร่วมงานพบปะสังสรรค์ในหมู่ญาติพี่น้องชาวไทยทรงดำจำนวนนับพันคน มีการฟ้อนรำกันในบริเวณลานกว้างซึ่งจัดเตรียมไว้โดยใช้แสงสว่างจากหลอดไฟฟ้าจำนวนนับร้อยดวง เป็นภาพที่แสดงให้เห็นถึงความสามัคคีกลมเกลียวกันในกลุ่มชน โดยใช้นาฏยศิลป์พื้นบ้านเป็นแกนในการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของสมาชิกในสังคมให้มีความเหนียวแน่นเพื่อดำรงความเป็นเอกลักษณ์ของเผ่าพันธุ์

การฟ้อนรำเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งที่มีการเลื่อนไหลตามกาลเวลา มีการส่งผ่านแลกเปลี่ยนและผสมผสานกันได้ ความเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจ มีผลกระทบต่อสภาพความเป็นอยู่ตลอดจนวิถีชีวิตของกลุ่มชน โดยเฉพาะเกี่ยวกับวัฒนธรรมพื้นบ้านของกลุ่มชนไทยทรงดำ ได้แก่ ประเพณีอันคอนหรือเล่นคอน ซึ่งเป็นประเพณีที่สืบเนื่องมาแต่โบราณ อันมีศิลปะการฟ้อนรำเป็นส่วนประกอบที่สำคัญ ในแต่ละปีจะมีระยะเวลาเพียง 1-2 เดือน คือ ในเดือน 5 และเดือน 6 เท่านั้น อันเป็นฤดูแห่งการการพักผ่อนที่จะเป็นช่วงที่มีการเล่นคอน นับย้อนหลังไปประมาณ 25-30 ปี ประเพณีอันคอนยังคงมีอยู่ แต่ในปัจจุบันได้มีปัจจัยต่างๆทั้งภายในและภายนอกมีอิทธิพลและส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรม โดยเฉพาะทำให้ประเพณีการเล่นและศิลปะการฟ้อนรำแบบดั้งเดิมกำลังจะเลือนหายไปจากสังคมของชาวไทยทรงดำ

จากการที่ผู้ศึกษาวิจัยเคยใช้ชีวิตการทำงานในจังหวัดเพชรบุรีในฐานะผู้สอนวิชานาฏยศิลป์ไทย ได้มีความคุ้นเคยกับวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยเฉพาะกลุ่มชนไทยทรงดำซึ่งมีศิลปะการฟ้อนรำอันเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง ด้วยเหตุที่ศิลปะการฟ้อนรำกำลังจะสูญหายไป จึงทำให้มีความสนใจที่จะศึกษาวิจัยเกี่ยวกับศิลปะการฟ้อนไทยทรงดำ เพื่อเก็บบันทึกไว้เป็นหลักฐานที่ถาวร และเป็นข้อมูลสำคัญอย่างหนึ่งของวัฒนธรรมแห่งเผ่าชนไทยทรงดำในประเทศไทย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาถึงประวัติและการสืบทอดศิลปะการฟ้อนของกลุ่มชนไทยทรงดำ ในจังหวัดเพชรบุรี และจังหวัดใกล้เคียง
2. เพื่อศึกษารวบรวมข้อมูล และรูปแบบการฟ้อนแบบดั้งเดิมที่เป็นเอกลักษณ์ของการฟ้อนไทยทรงดำ

3. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบรูปแบบการพ้อน ในปัจจุบันที่ปรากฏอยู่ในกลุ่มชนไทยทรงดำ จังหวัดเพชรบุรี และกลุ่มชนไทยทรงดำในจังหวัดใกล้เคียง

ขอบเขตของการวิจัย

1. การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาถึง การพ้อนรำ ของไทยทรงดำในจังหวัดเพชรบุรี ราชบุรี นครปฐม และสุพรรณบุรี ในระหว่าง พ.ศ. 2536 - 2537
2. ศึกษารูปแบบดั้งเดิมของการพ้อนรำที่เป็นเอกลักษณ์จากผู้เชี่ยวชาญชาวไทยทรงดำ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

นิยามศัพท์เฉพาะ

ไทยทรงดำ	หมายถึง ลาวโซ่ง หรือไทยโซ่ง ซึ่งมีชื่อดั้งเดิมว่าไทยดำ
พ้อนไทยทรงดำ	หมายถึง การพ้อนรำพื้นบ้านของกลุ่มชนไทยทรงดำที่สืบเนื่องมาจากประเพณีการเล่นคอนในปัจจุบันมีประเพณีการพ้อนไทยทรงดำประจำปี
อันคอน หรือ อันคอน	หมายถึง การเล่นพื้นบ้านอย่างหนึ่งของชาวไทยทรงดำ ซึ่งใช้อุปกรณ์การเล่น คือ ลูกคอน
ลูกคอน	หมายถึง อุปกรณ์การเล่นที่เย็บด้วยผ้าเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสขนาด 5-6 นิ้ว ภายในบรรจุด้วยเมล็ดถั่วหรือเมล็ดมะขาม บริเวณกึ่งกลางของลูกคอนตรงด้วยด้ายช้วน มีความยาวพอที่จะใช้มือจับเหวี่ยงหมุนโยนให้แกกันได้
ลำแคน	หมายถึง การขับร้องแบบพื้นบ้านของชาวไทยทรงดำประกอบด้วยเสียงแคน บางครั้งเรียกว่า แซ็งลำแคน
ขับสายแปง	หมายถึง การขับลากเสียงยาวในพิธีเสนเรือน
พิธีเสนเรือน	หมายถึง การทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่บรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้ว ซึ่งทำกันปีละ 2-3 ครั้ง
แม่ครู - พ่อครู	หมายถึง ผู้เชี่ยวชาญในการพ้อนและการเป่าแคน
พ้อนแบบดั้งเดิม	หมายถึง การพ้อนที่สืบทอดกันมาแต่โบราณ ซึ่งปรากฏอยู่ในกลุ่มผู้อาวุโสที่มีอายุไม่น้อยกว่า 50 ปีขึ้นไป
พ้อนแบบปัจจุบัน	หมายถึง การพ้อนที่ปรากฏอยู่โดยทั่วไปในงานประเพณีไทยทรงดำใน พ.ศ. 2536-2538
พ้อนแบบใหม่	หมายถึง การพ้อนที่มีการดัดแปลงขึ้นใหม่ของชาวไทยทรงดำในแต่ละท้องถิ่น ซึ่งมีความแตกต่างไปจากพ้อนแบบดั้งเดิม

วิธีการดำเนินการวิจัย

1. การเก็บรวบรวมข้อมูล

1.1 การวิจัยเอกสาร เป็นการศึกษาค้นคว้าข้อมูลบางทีก็จะถ่ายจากเอกสารทางวิชาการ ได้แก่ ตำรา จดหมายเหตุ พงศาวดาร งานวิจัย วิทยานิพนธ์ ตลอดจนหนังสือเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย โดยค้นคว้าจากห้องสมุดของสถาบันการศึกษาต่าง ๆ หอสมุดแห่งชาติ หอจดหมายเหตุ

1.2 การวิจัยภาคสนาม เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิโดยวิธีการดังต่อไปนี้

ก. การสัมภาษณ์เชิงประวัติศาสตร์บอกเล่าเป็นกลุ่ม และเป็นรายบุคคล จากผู้อาวุโสและผู้รู้ผู้เชี่ยวชาญในท้องถิ่น โดยบันทึกการให้คำสัมภาษณ์ด้วยแถบเสียง แถบภาพ วิดีทัศน์ ภาพถ่าย และเรียบเรียงเป็นภาษาเขียน

ข. ศึกษาและรับการถ่ายทอดทำพ็อนรำ จากแม่ครู พ่อครู ผู้เชี่ยวชาญ โดยฝึกปฏิบัติ และบันทึกภาพนาฏลักษณะ ด้วย แถบบันทึกภาพวีดิทัศน์ และภาพถ่าย

ค. ผู้ศึกษาวิจัย เข้าไปมีส่วนร่วมและสังเกตการณ์ ในงานประเพณีประจำปีไทยทรงดำ ณ บ้านห้วยท่าช้าง อ.เขาย้อยจังหวัดเพชรบุรี บันทึกภาพการแสดง และบรรยากาศ ในการพ็อนรำ ด้วยแถบบันทึกภาพวีดิทัศน์ วันที่ 23 เมษายน พ.ศ. 2537

ง. บันทึกภาพการพ็อนรำของกลุ่มชนไทยทรงดำในจังหวัดเพชรบุรี ราชบุรี นครปฐม และสุพรรณบุรี ด้วยแถบบันทึกภาพวีดิทัศน์ และกล้องถ่ายภาพนิ่ง

จ. บันทึกเสียงดนตรีประกอบการพ็อนรำ ด้วยแถบเสียง

2. การคัดเลือกบุคคลผู้ให้ข้อมูล

2.1 ผู้ที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการพ็อนรำไทยทรงดำ คือบุคคลผู้เชี่ยวชาญที่สืบทอดวัฒนธรรมการเล่นพื้นบ้าน มาโดยตลอดอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นบุคคลที่เคยมีประสบการณ์ ในการพ็อนรำทั้งเพศหญิงและเพศชาย ที่อยู่ในท้องถิ่นที่ศึกษา และไม่เคยอพยพออกจากพื้นที่

2.2 เป็นผู้อาวุโสมีชื่อเสียงและเป็นที่ยอมรับของบุคคลในท้องถิ่น ได้แก่

ก. ผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับประเพณีวัฒนธรรม และเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย ได้แก่ ชาวไทยทรงดำที่เคยมีประสบการณ์และได้รับความเชื่อถือ

ข. ผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับดนตรีและเพลงเป็นชาวไทยทรงดำที่เคยมีประสบการณ์ในการเป่าแคน โดยมีความสามารถในการสืบทอดศิลปะการเป่าแคน จากผู้อาวุโสและบรรพบุรุษ

การวิเคราะห์ข้อมูล

เป็นการวิเคราะห์เชิงพรรณนา โดยประมวลจากข้อมูลในหนังสือ เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และข้อมูลจากการวิจัยภาคสนาม การให้คำสัมภาษณ์ การเข้าไปมีส่วนร่วมสังเกตการณ์ในพื้นที่ ตลอดจนการฝึกปฏิบัติกระบวนการเพื่อนด้วยตนเอง แล้วสรุปผลเรียบร้อยเป็นเอกสาร

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. เป็นประโยชน์อย่างไรต่อการศึกษาด้านนาฏศิลป์ไทยในสาขานาฏศิลป์พื้นบ้าน
2. เป็นการสืบทอดรูปแบบ กระบวนการเพื่อนแบบดั้งเดิมเผยแพร่สู่สาธารณชน
3. เป็นแนวทางให้มีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับศิลปะการฟ้อนพื้นบ้านในกลุ่มชนอื่น ๆ ต่อไป
4. เป็นการฟื้นฟูนาฏศิลป์ของกลุ่มชน ไทยทรงดำ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย